

functional relationships in of the components of the “self-image and personal traits” adaptation model in health and psychopathology that can become a reference for understanding of psychological mechanisms of re-socialization of people with deviant behaviour. Disclosure of functional mechanisms of relationships between self-image and personal traits will help to clarify a depth of personality disorders of minors with deviant behaviour and to facilitate selection of adequate psychological tools to work with them. Applicability of psychological theories in practice of psychological support is discussed.

Possibility to use the "Stern self" concept in the structure of personal traits is substantiated, it should be developed, because it allows such a person in his/her quiet periods to think logically, to form his/her beliefs, principles that are then used to understand his/her own emotional system in situations of anxiety and panic. Differentiation between emotions and intellect has many fine gradations, so it is important for a psychologist to define this feature of each client.

Keywords: self-image, personal traits, deviant behaviour, psychological support, re-socialization.

УДК 159.9:316.6

Данилюк І.В., Курапов А.О.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ АКУЛЬТУРАЦІЇ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Данилюк І.В., Курапов А.О. Психологічні чинники вибору стратегії акультурації в юнацькому віці. У статті розкрито залежності вибору стратегій акультурації студентів, що навчаються за кордоном, окреслено можливі варіанти та прогнози вибору стратегій, залежно від психологічних чинників, зокрема рівня тривоги та депресії, вираженості нейротизму та психотизму, екстравертованості-інтравертованості, темпераменту.

Ключові слова: акультурація, юнацький вік, стратегії акультурації, акультураційний стрес, адаптація, міжкультурна психологія.

Данилюк І.В., Курапов А.А. Психологические факторы выбора стратегии аккультурации в юношеском возрасте. В статье описаны зависимости выбора стратегий аккультурации студентов, которые обучаются за рубежом, показаны возможные варианты и прогнозы выбора стратегий, в зависимости от психологических факторов, в частности, выраженности тревоги и депрессии, выраженности нейротизма и психотизма, экстравертированности-интравертированности, темперамента.

Ключевые слова: аккультурация, юношеский возраст, стратеги аккультурации, аккультурационный стресс, межкультурная психология.

Вступ. У п'ятдесятих роках ХХ століття міжнародна освіта розглядалась як частина післявоєнного відновлення і як частина дипломатичних інтересів великих донорів, тобто країн, які надавали місця в університетах і стипендії учням із-за кордону. Критерії, за якими оцінювалася міжнародна освіта, відображали ці цілі. Таким чином, у фокусі більшості досліджень були атитюди, які сформувалися в іноземних студентів під час їх перебування за кордоном до місцевого населення, західних ідей та життя в цілому. Це породило безліч теоретичних пошуків, позбавлених практичної користі. Цьому аспекту було присвячено багато досліджень. Сучасні дослідники, зокрема Д.Беррі, Т.Стефаненко, Н.Лебедева, М.Пірен, С.Єніколопов, О.Шлягіна, Ю.Платонов, В.Крисько, С.Баклушинский, Н.Орлова входження індивіда в нову для нього культуру, що супроводжується зміною його ціннісних орієнтацій, рольової поведінки, соціальних установок розглядають як психологічну акультурацію. Вже протягом 17 років програма студентського

обміну FLEX (Future Leaders Exchange Program) активно діє на території країн колишнього Радянського Союзу. Кожного року приблизно 200-300 українських школярів старших класів відїжджають на навчання до шкіл США, попередньо проходячи відбіркове тестування. На відміну від фіналістів програми FLEX, багато студентів, що навчаються за кордоном, не проходять попереднього тестування, направлено на визначення наявності адаптаційних можливостей конкретного студента, зокрема рівня екстраверсії та емоційної стабільності. Проблематика акультурації раніше ґрунтовно не досліджувалась, тому це питання є недостатньо розкритим.

Вихідні передумови. Вперше вчені звернулися до проблеми так званої акультурації на початку 30-х років ХХ ст. і зв'язано це було з крутим поворотом етнографів США від вивчення первісності до детального дослідження сучасності. У перших працях з проблеми акультурації дослідники прагнули прослідкувати, яких змін зазнають культури різноманітних, головним чином індіанських, груп під впливом європейської культури, і виявити деякі закономірності цих *культурних змін*. У Меморандумі вміщувалось наступне визначення акультурації: «Під *аккультурацією* розуміються ті явища, які мають місце, коли групи індивідуумів з різними культурами вступають у довготривалий і безпосередній контакт, внаслідок чого змінюються початкові культурні моделі одної або двох груп» [10, с. 149].

Для визначення індивідуальних орієнтацій щодо акультурації, на думку Д.Беррі, потрібно знати як відбувається процес ідентифікації зі своєю власною та базовою культурою. Так, модель двох вимірів включає чотири варіанти етнічної ідентичності, за яких індивід з різним ступенем інтенсивності ідентифікує себе з однією, двома чи навіть декількома етнічними спільнотами.

Незважаючи на досить велику кількість досліджень присвячених акультурації, досить мало інформації стосується саме причинам вибору певної стратегії. Зокрема Н.Лебедева та А.Татарко мають досить велику кількість робіт, що засновані власне на теорії акультурації, проте основний фокус зроблений на визначення похідних елементів від вибору стратегії акультурації. Наприклад, досліджується загальний стан задоволення життям, життєві орієнтації та благополуччя. Навіть власне авто теорії остаточно та однозначно не розкриває основних чинників, зокрема психологічних, які могли б тим або іншим чином окреслити закономірності вибору конкретної стратегії. Саме тому питанням, яке ми намагаємося розкрити у цій статті, що саме слугує психологічними чинниками вибору стратегії акультурації.

Формулювання цілей. Основними завданнями цієї статті є: показати теоретико-методологічні особливості дослідження акультурації в психології; пояснити що являють собою психологічні чинники та пояснити вибір конкретних психологічних характеристик які слугували б чинниками вибору стратегій акультурації; розкрити залежності вибору стратегії акультурації та наявних психологічних характеристик; розкрити результати емпіричного дослідження вказаної проблематики.

Виклад методики і результатів досліджень. Кількість польових досліджень з кожним роком так зростала, що невдовзі виникла нагальна потреба в узагальненні й оцінці проведеної уже роботи, у певній уніфікації цілей, програм і методів дослідження акультурації. За здійснення цього взялася створена при Колумбійському університеті Рада з досліджень в галузі соціальних наук, яка, починаючи з 1930 р. субсидіювала дослідження акультурації. Для напрямку цієї роботи при Раді було створено особливий Комітет у складі видатних учених США – Р.Редфільда, Р.Лінтона і М.Херсковіца, які розробили «Меморандум по вивченню акультурації».

Моноетнічна ідентичність з чужою етнічною групою чи зміна етнічної (культурної) ідентичності можлива у випадках, коли в поліетнічному суспільстві «чужа» група розцінюється як така, що має більш високий економічний, соціальний і т.д. статус, ніж власна. Моноетнічна ідентичність з чужою етнічною групою призводить до повної *асиміляції*, тобто прийняття традицій, цінностей, норм, мови чужої групи аж до – за умови прийняття індивіда групою – повного розчинення в ній.

Відповідно до даних численних досліджень, мігранти, що прибувають на постійне проживання, більш схильні до *асиміляції*, ніж ті, що перебувають тимчасово в певній країні. Своєю чергою, люди, що емігрують із метою одержання освіти, покращення економічного становища, асимілюються досить легко, у той час як біженці, які немовби “виштовхнуті” політичними катаклізмами, психологічно опираються розірванню зв'язків із батьківщиною й асимілюються набагато довше і з великими труднощами. У більш ранніх дослідженнях зазначалося, що кращий варіант культурної адаптації – асиміляція з домінуючою культурою. Зараз вважається, що більш реальним і більш успішним для етнічних меншин є бікультуралізм, що досягається в процесі інтеграції.

Сильна ідентифікація з кількома взаємодіючими групами веде до формування поліетнічної ідентичності. Люди, що мають таку ідентичність, мають особливості обох груп (як власної, так й «чужої»), усвідомлюють свою подібність з обох культурами. Ця стратегія отримала назву *інтеграції*, вона характеризується ідентифікацією як із старою, так і з новою культурами й зумовлює виникнення «мозаїчного» суспільства, де кожен елемент мозаїки зберігає свою неповторність, а всі взаємодіючі групи створюють нову цілісність. Множинна або полікультурна ідентичність найбільш вигідна для людини, вона дозволяє їй використовувати досвід однієї групи для адаптації в іншій, опанувати багатства ще однієї культури без збитку для цінностей власної. Таких людей називають посередниками чи мостами між культурами. Усвідомлення і прийняття своєї належності до двох етнічних спільнот благотворно позначається і на особистісному рості вихідців з міжетнічних шлюбів.

Але можлива і слабка, чітко не виражена етнічна ідентичність як зі своєю, так і з чужою етнічними групами - маргінальна етнічна ідентичність. Якщо мігрант не ідентифікує себе ні з культурою етнічної більшості, ні з культурою етнічної меншості, то результатом є етнокультурна *маргіналізація*. Це може бути наслідком відсутності можливості (або інтересу) підтримки культурної

ідентичності (часто через змушені або нав'язані культурні втрати) і відсутності бажання встановлення стосунків із навколишнім суспільством.

При цьому етнічна цілісність (зберігання етнічної ідентичності), що довгий час аналізувалася як дизфункціональна, насправді може грати позитивну роль по зменшенню культурного шоку для недобровільних мігрантів і підтримки позитивної самоідентифікації.

Передбачається, що невідомі групи та їхні члени вільні у виборі стратегії акультурації, але це не завжди так. Коли домінуюча група обмежує вибір або змушує до певних форм акультурації, тоді використовуються інші терміни. Наприклад, люди можуть іноді вибирати *сепарацію* (від лат. *separatio* - відділення) відхід від об'єкту або припинення з ним яких-небудь відносин. Поняття *сепарації* означає, що представники етнічної меншості добровільно заперечують культуру більшості і зберігають свої етнічні особливості. Однак якщо вибір цієї стратегії нав'язується меншині домінуючою більшістю, то вона буде називатися *сегрегацією*. Те ж саме стосується й стратегії *асиміляції*, якщо представники меншості (мігранти) її обирають добровільно це називається "плавильний котел", але якщо їхній вибір змушений, то це більше схоже на "прес".

Маргіналізація рідко є результатом вільного вибору індивідів, частіше вони стають маргіналами в результаті спроб насильницької асиміляції у сполученні з насильницьким відторгненням (*сегрегацією*).

Тільки інтеграція може бути добровільно обраною й успішною стратегією акультурації у груп етнічних меншин, коли основні установки домінуючої групи по відношенню до культурних розбіжностей – відкритість і прийняття.

Для досягнення *інтеграції* потрібно взаємне пристосування, що включає в себе прийняття обома групами права всіх етнічних груп жити як культурно різноманітні народи. Ця стратегія вимагає від невідомі групи адаптації до основних цінностей домінуючого суспільства, а домінуюча більшість повинна бути готова адаптувати свої соціальні інститути до потреб всіх етнічних груп мультикультурного суспільства.

Незважаючи на виділення конкретних стратегій акультурації, їх взаємозв'язок із психологічними характеристиками як мігрантів, так і студентів по-обміну не досліджувався, зокрема українських студентів та молоді. Існує дуже невелика кількість досліджень, які хоча б трохи та приблизно описують явище акультурації та її взаємозв'язок із психологічними явищами та процесами.

Незважаючи на недостатню розробку явища акультурації в психології, дослідники виділяють низку суттєвих факторів, що можуть впливати на акультурацію в цілому. Зокрема на процес акультурації впливають декілька основних факторів: тривалість перебування в іншокультурному середовищі, статеві відмінності, вік, рівень освіти, особливості сприймання (прийняття-неприйняття) домінуючої культури, наявність достатньої кількості ресурсів, акультураційний стрес [6, с. 129]. Найбільш психологічним в цьому контексті являється саме особливості сприймання однієї культури іншою, яке, своєю чергою, також залежить від низки чинників, які є остаточно не дослідженими, не виділеними та не названими. До того ж, дослідниками приймається

особистісно-ситуативний підхід до вивчення акультурації, який більшою мірою стосується індивідів, що тимчасово перебувають на території держави з відмінною від рідної культурою [7, с. 26]. Саме в межах цього підходу доцільно розглядати вплив психологічних особливостей, зокрема локус контролю, інтровертованість та екстравертованість і власну ефективність [4, с. 53].

Виходячи із особливостей юнацького віку, зокрема формування світогляду, самостійності суджень, підвищення вимоги до морального вигляду людини, формування самооцінки, прагнення до самовиховання, нестабільності та пластичності поведінки [4, с. 73], можна виділити особливості процесу акультурації в юнацькому віці. На процес акультурації юнаків впливають: очікувані ролі, зокрема як студента по-обміну, загальний рівень психологічної адаптації або дезадаптації, наявність комунікативних здібностей та вмінь, ступінь проходження «поетапності» адаптації, яка на певному етапі може розійтись або в інтеграцію, або в тотальну маргіналізацію, прийняття індивідом домінуючої культури [6, с. 18].

Емпіричне дослідження та результати. Базу дослідження склали фіналісти програми академічного обміну FLEX, серед яких ті, що вже повернулися на Батьківщину (85 осіб) та ті, що на момент проведення дослідження знаходилися на території Сполучених Штатів Америки (48 осіб). Загальний об'єм вибірки склав 133 особи.

Отримані в ході дослідження результати, дозволили визначити наступні особливості: доцільно розглядати психологічні характеристики як психологічні чинники так як вони мають достатньо високі корелятивні зв'язки із вибором стратегій акультурації, що, у свою чергу, дозволило розробити емпіричну модель зі сталими зв'язками.

Кореляційний аналіз, результати якого наведені у таблиці 1, дозволив встановити певні особливості взаємозв'язку вимірних характеристик.

Таблиця 1.

Результати кореляційного аналізу вимірних змінних

	Екстраверсія	Інтеграція	Сепарація	Маргіналізація	Асиміляція	Дезадаптація	Тривога	Депресія	Психотизм	Нейротизм
Екстраверсія	1	,156	,148	-,156	,086	-,168	-,258**	-,214*	,001	-,332**
		,072	,090	,074	,324	,054	,003	,013	,994	,000
Інтеграція	,156	1	-,165	-,344**	-,088	-,091	-,198*	-,177*	-,151	-,117
	,072		,058	,000	,313	,296	,022	,042	,083	,179
Сепарація	,148	-,165	1	,131	,335**	,290**	,150	,050	,168	-,041
	,090	,058		,132	,000	,001	,085	,566	,054	,636
Маргіналізація	-,156	-,344**	,131	1	,088	,135	,195*	,131	,019	,173*
	,074	,000	,132		,315	,121	,025	,132	,826	,047

	Екстраверсія	Інтеграція	Сепарація	Маргіналізація	Асиміляція	Деадаптація	Тривога	Депресія	Психотизм	Нейротизм
Асиміляція	,086	-,088	,335**	,088	1	,295**	,211*	,100	,284**	-,022
	,324	,313	,000	,315		,001	,015	,250	,001	,798
Деадаптація	-,168	-,091	,290**	,135	,295**	1	,185*	,181*	,399**	,197*
	,054	,296	,001	,121	,001		,033	,037	,000	,023
Тривога	-,258**	-,198*	,150	,195*	,211*	,185*	1	,796**	,253**	,654**
	,003	,022	,085	,025	,015	,033		,000	,003	,000
Депресія	-,214*	-,177*	,050	,131	,100	,181*	,796**	1	,293**	,681**
	,013	,042	,566	,132	,250	,037	,000		,001	,000
Психотизм	,001	-,151	,168	,019	,284**	,399**	,253**	,293**	1	-,002
	,994	,083	,054	,826	,001	,000	,003	,001		,983
Нейротизм	-,332**	-,117	-,041	,173*	-,022	,197*	,654**	,681**	-,002	1
	,000	,179	,636	,047	,798	,023	,000	,000	,983	

Таким чином, за наявності соціальної дезадаптованості, особистість скоріш за все обере сепарацію, як акультураційну стратегію. Соціальна дезадаптація, своєю чергою, виникає внаслідок високого рівня конфліктності та емоційної нестабільності. За наявності другої характеристики особистість може обрати асиміляцію, як акультураційну стратегію. Інтеграція, як акультураційна стратегія, обернено-пропорційна наявності тривоги та депресії, що дозволяє припустити їх вплив на інтеграцію. Маргіналізація, як акультураційна стратегія, не виявила жодних істотних зв'язків із виміряними змінними.

Виходячи із результатів дослідження впливу темпераменту на вибір акультураційної стратегії, можна стверджувати, що суттєвих відмінностей між показниками не виявлено, проте можна помітити тенденційні взаємозв'язки, які характерні для особливостей поведінки кожного типу темпераменту. Зокрема, у флегматиків та сангвініків загальний рівень депресії нижче, ніж у холериків або меланхоліків. Відносно акультураційних стратегій виявлена певна прихильність флегматиків до вибору маргіналізації, а сепарації – для меланхоліків. Виходячи із особливостей вказаних стратегій та поведінки кожного типу темпераменту, ці тенденційні зв'язки є абсолютно логічними та доцільними.

За допомогою регресійного аналізу були визначені змінні, що впливають на вибір акультураційної стратегії. У загальному висновку, не вдаючись у деталі дослідження, можна сказати, що був виявлений зв'язок лише між впливом соціальної дезадаптації та тривоги на вибір асиміляції та сепарації як акультураційних стратегій. Тобто що більше виражені соціальна дезадаптація та рівень тривоги, то більшою є вірогідність вибору асиміляції та сепарації, як акультураційних стратегій.

Акультураційний стрес визначається як відповідь індивідів на події життя (що кореняться в міжкультурному контакті), коли ті перевищують можливості індивідів справлятися з ними. Часто ці реакції включають підвищення рівня депресії (що пов'язано з досвідом культурної втрати) і занепокоєння (що пов'язано з невпевненістю в тому, як потрібно жити в новому суспільстві). Акультураційний стрес характеризується рівнем депресії, тривоги та соціальної дезадаптації [8, с. 384]. Після аналізу результатів можна сказати, що акультураційний стрес переживала достатньо невелика кількість респондентів. Незважаючи на це, наявність акультураційного стресу сприяє вибору асиміляції, як акультураційної стратегії.

До результатів дослідження можна віднести створення емпіричної моделі яка вказує на особливості вибору певної стратегії акультурації залежно від наявності конкретних психологічних характеристик, які, водночас, є психологічними чинниками вибору стратегії акультурації. Більш детально вони наведені на рис. 1.

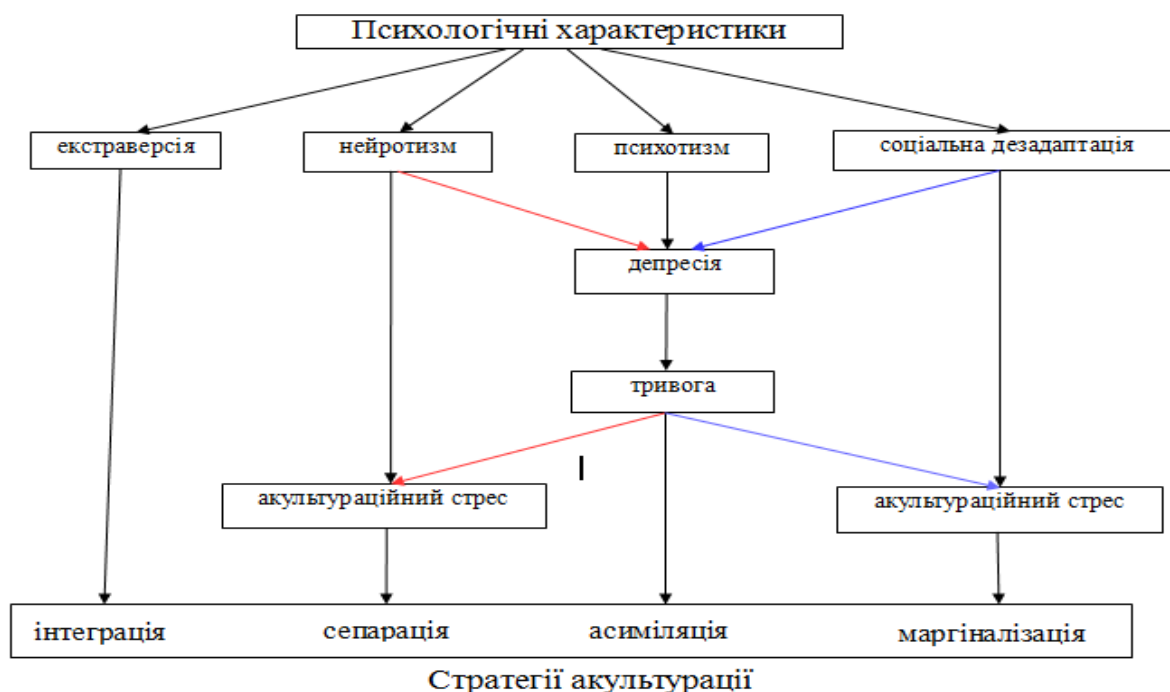

Рис. 1. Схема вибору стратегії акультурації в залежності від психологічних характеристик

Отримана емпірична модель дозволяє розглядати вибір стратегії акультурації як закономірний процес, в якому можна визначити чіткі та спрямовані залежності та формувати прогнози відносно вибору стратегії акультурації залежно від наявних психологічних характеристик.

Висновки. Сучасні дослідники Т. Стефаненко, Н. Лебедева, С. Єніколопов, О. Шлягіна, Ю. Платонов, В. Крисько психологічну акультурацію розглядають як входження індивіда в нову для нього культуру, що супроводжується зміною його ціннісних орієнтацій, рольової поведінки, соціальних установок. Д. Беррі виділяє наступні стратегії акультурації: Асиміляція, Інтеграція, Сепарація та Маргіналізація. Більшість дослідників виділяють тривалість перебування в іншокультурному середовищі, статеві відмінності, вік, рівень освіти,

особливості сприймання домінуючої культури, наявність достатньої кількості ресурсів, акультураційний стрес як фактори впливу на акультурацію.

Центральними особистісними новоутвореннями в юнацькому віці є: формування світогляду; самостійності суджень; підвищення вимоги до морального вигляду людини; формування самооцінки; прагнення до самовиховання. Процес акультурації юнацької молоді характеризується впливом на вибір стратегії очікуваних ролей, загального рівня психологічної адаптації або дезадаптації, наявності комунікативних здібностей та вмінь.

Фіналістам програми FLEX властива інтеграційна акультураційна стратегія. Виміряні в ході дослідження психологічні характеристики не мають закономірностей вікового розподілу. Хлопці показали вищий рівень екстраверсії та їм більш властива сепарація, на відміну від дівчат. Наявність акультураційного стресу сприяє вибору асиміляції як акультураційної стратегії та йому підлягають емоційно-нестабільні та психотичні особистості.

За наявності соціальної дезадаптованості, особистість обирає сепарацію. Соціальна дезадаптація виникає внаслідок високого рівня конфліктності та емоційної нестабільності. Інтеграція обернено-пропорційна наявності тривоги та депресії. Маргіналізація не виявила жодних істотних зв'язків із виміряними змінними. На вибір сепарації впливають соціальна дезадаптація та рівень тривожності. Вибір асиміляції пов'язаний із високим рівнем тривожності та соціальної дезадаптації. Виявлена прихильність флегматиків до вибору маргіналізації, у меланхоліків – сепарації.

Кількість студентських обмінів невпинно зростає, тому проблема акультурації та її взаємозв'язок із психологічними особливостями студентів є досить актуальною. Отримані результати можна застосовувати при відборі власне студентів, які планують поїхати навчатися за кордон, спрогнозувати можливий вибір акультураційної стратегії залежно від наявних психологічних характеристик студента, висунути конкретні рекомендації щодо успішного «входження» до іншокультурного середовища та для максимально ефективного і продуктивного перебування студента на території іншої країни. Таким чином можна покращити не тільки академічні успіхи, а й соціальну адаптацію в цілому.

Розглянуте дослідження потребує подальшого розширення так як кількість психологічних чинників є достатньо обмеженою, а тому потрібно додавати більшу кількість досліджуваних факторів. До того ж, треба розширювати вік респондентів щоб не замикатися на певному віковому проміжку. Саме у вказаних напрямках буде продовжена робота над дослідженням психологічних чинників акультурації.

Проблема акультурації, зокрема у юнацькому віці, є остаточно не дослідженою, а тому потребує подальших наукових розвідок. На сьогоднішній день відбувається розробка універсальної теоретичної моделі акультурації студентської молоді та розробка психологічного тренінгу для покращення адаптації та підвищення ефективності перебування студентів в «іншокультурному» середовищі.

Список використаних джерел:

1. Баклушинский С.А. Особенности формирования этнической идентичности в мегаполисе / С. А. Баклушинский, Н. Г. Орлова // Этнос. Идентичность. Образование / Под ред. В. С. Собкина. – М. : Центр социологии образования РАО, 1998. – Т. IV. – Вып. VI. – С. 248-267.
2. Бахта В.М. Проблема аккультурации в современной этнографической литературе США / В. М. Бахта // Современная американская этнография. – М.: Изд-во Академии Наук СССР. – 1963. – С. 184-222.
3. Берри Д. Аккультурация и психологическая адаптация: обзор проблемы / Д. Берри // Развитие личности. – 2001. – № 4. – С. 183 – 194.
4. Кон И.С. Психология юношеского возраста / И. С. Кон – М. : Просвещение. – 1979. – 90 с.
5. Корнев М.Н. Соціальна психологія: Підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко – К. : 1995. – 394 с.
6. Лебедева Н.М. Методы этнической и кросс-культурной психологии / Н. М. Лебедева, А. Н. Татарко – М. : Высшая школа экономики. – 2001. – 342 с.
7. Шолохов И.А. Психологические проблемы адаптации учащейся молодежи за рубежом / И. А. Шолохов // Развитие личности. – 1999. – № 2. – С. 72–85.
8. Berry J.W. Acculturative stress: The role of ecology, culture and differentiation / J. W. Berry, R. C. Annis // Journal of Cross–Cultural Psychology. – 1974. – № 5. – P. 382–406.
9. Marin G. Acculturation / G. Marin, P. Balls–Organista, K. Chung – 2001, Washington, DC : APA Books. – 248 p.
10. Redfield R. Memorandum for the Study of Acculturation / R. Redfield, R. Linton, M. J. Herskovits // «Amerikan Anthropologist». – 1936. – Vol. 38. – P. 149-152.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Baklushinskiy S.A. Osobennosti formirovaniya etnicheskoy identichnosti v megapolise / S.A. Baklushinskiy, N.G. Orlova // Etnos. Identichnost. Obrazovanie / red. V.S. Sobkina. – М. : Tsentri Sociologii obrazovania RAO, 1998. – T.IV. – Vip.VI. – S.248-267
2. Bahta V.M. Problema akkulturacii v sovremennoy entograficheskoy literature SShA / V.M. Bahta // Sovremennaya amerikanskaya etnografiya. – М. : Izd-vo Akademii Nauk SSSr. – 1963. – S.184-222.
3. Berry D. Akkulturacia I psihologicheskaya adaptacia: obzor problemi / D. Berry // Razvitielichnosti. – 2001. – #4. – S.183-194
4. Kon I.S. Psihologiya yunosheskogo vozrasta / I.S. Kon – М. : prosveshchenie. – 1979. – 90 s.
5. Kornev M.N. Socialna psihologiya: Pidruchnik / M.N. Kornev, A.B. Kovalenko – К. : 1995. – 394 s.
6. Lebedeva N.M. Metodi etnicheskoy I kross-kulturnoy psihologii / N.M. Lebedeva, A.N. Tatarko – М. : Visshaya shkola ekonomiki. – 2001. – 342 s.
7. Sholohov I.A. Psihologicheskie problemi adaptacii uchashcheysa molodezhi za rubezhom / I.A. Sholohov // Razvitie lichnosti. – 1999. – #2. – S.72-85
8. Berry J. W. Acculturative stress: The role of ecology, culture and differentiation / J. W. Berry, R. C. Annis // Journal of Cross–Cultural Psychology. – 1974. – № 5. – P. 382–406.
9. Marin G. Acculturation / G. Marin, P. Balls–Organista, K. Chung – 2001, Washington, DC : APA Books. – 248 p.
10. Redfield R. Memorandum for the Study of Acculturation / R. Redfield, R. Linton, M. J. Herskovits // «Amerikan Anthropologist». – 1936. – Vol. 38. – P. 149-152.

Danilyuk I.V., Kurapov A.O. The specifics of psychological characteristics' correlation with the selection of the acculturation strategies in youth. This article describes international students' dependencies and connections of acculturation strategies. There are 4 main acculturation strategies: assimilation, separation, marginalization and integration. The article also shows possible ways and predictions of acculturation strategies' selection, basing on the measured psychological characteristics. These characteristics include: level of anxiety and depression, level of neurotism and psychotism, extroversion and introversion. Results of a research allow predicting possible outcomes of intercultural interaction and at this point we are working on creating training for

students, who make an academic travel abroad in order to stabilize and rise up their adaptation and make the study process smoother and more effective.

Key words: acculturation, youth age, acculturation strategies, acculturative stress, adaptation, intercultural psychology.

УДК: 316.6

Дембицька Н.М.

ЕКОНОМІЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ В ПРОСТОРІ СІМЕЙНИХ ВЗАЄМИН

Дембицька Н.М. Економічна соціалізація дитини в просторі сімейних взаємин. У статті обґрунтовуються теоретико-методологічні засади вивчення економічної соціалізації дитини в просторі стосунків у сім'ї, опосередкованих привласненням економічних благ. З точки зору культурно-діяльнісного, структурно-функціонального, суб'єктного, вчинкового та інтерсуб'єктного підходів пояснюється особливості соціалізуючого впливу міжособистісних стосунків у сім'ї на розвиток економічної культури дитини.

Ключові слова: економічна соціалізація особистості, суб'єкт, сім'я, матеріальне самозабезпечення, приватність особистості.

Дембицкая Н.Н. Экономическая социализация ребенка в пространстве семейных взаимоотношений.

В статье обосновываются теоретико-методологические подходы к изучению экономической социализации ребенка в пространстве отношений в семье, опосредованных присвоением экономических благ. С точки зрения культурно-деятельностного, структурно-функционального, субъектного, поступкового и интересубъектного подходов объясняются особенности социализирующего влияния межличностных отношений в семье на развитие экономической культуры ребенка.

Ключевые слова: экономическая социализация личности, субъект, семья, материальное самообеспечение, приватность личности.

Актуальність проблеми. Без перебільшення можна стверджувати, що увесь пострадянський період життя нашої країни ознаменований хронічними процесами реформ і трансформацій, перш за все, в економічній сфері. Кризове економічне сьогодні зумовлює складнощі з розвитком підприємливості у сучасній молоді. Переорієнтація економіки країни на ринкові рейки вимагає від учасників ініціативності, інноваційності та здатності до ризику, в то же час раціонального мислення і рефлексивності – ознак підприємливого суб'єкта економічних відносин. Всі ці якості закладаються ще у сім'ї, у практиці сімейної економіки. Чи завжди остання зорієнтована на цінності підприємливості? І чи превалюючі сьогодні сімейні економічні цінності сприяють успішній соціалізації дитини? Отже, актуальною постає проблема економічної соціалізації дитини в просторі сучасної сімейної економічної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У світовій науці накопичений певний досвід психологічних досліджень різноманітних аспектів економічної соціалізації особистості. Слід згадати праці зарубіжних (В. Автономов, І. Андреєва, Д. Аткинсон, Г. Беккер, І. Бентам, Дж. Брунер, Л. Вальрас, Т. Веблен, К. Гудмен, К. Данziger, У. Джевонс, О. Дейнека, А. Журавльов, Д. Канеман, Дж. Катона, Дж. Кейнс, А. Купрейченко, Л. Макгрудер, Г. Маршалл, Г. Мюнстерберг, В. Позняков, В. Радаєв, Р. Саттон, А. Сміт, В. Спасенников, Є. Суботський, А. Тверські, А. Фенем, та ін.) та вітчизняних (Г. Авер'янова,